

قانون برگزاری مناقصات و اثرات آن بر قراردادهای فناوری اطلاعات*

رضا کرمی

karami@golsoft.com

شرکت مهندسی نرم‌افزاری گلستان

عضو کمیسیون نرم‌افزار سازمان نظام صنفی استان تهران

۱. درآمد

با وجود آنکه بیش از دو سال از تصویب قانون برگزاری مناقصات می‌گذرد، به نظر می‌رسد الزامات و اثرات این قانون و مقررات وابسته به آن، چندان که باید در حوزه فناوری اطلاعات، چه در طرف تقاضا (سازمان‌های دولتی) و چه از سمت عرضه (شرکت‌های کامپیوتری) طرح و درک نشده است. واقعیت این است که با توجه به الزامات این قانون، مقررات ارجاع کار در قراردادهای انفورماتیکی سازمان‌های دولتی (که به هر رو بخش عمده بازار فناوری اطلاعات را در کشور تشکیل می‌دهد)، نیازمند بازنگری و متناسب‌سازی است. از سوی دیگر، اجرای این قانون و مقررات تبعی آن، فرصت‌هایی را برای بهبود مکانیزم‌های بازار مناقصات و شفاف‌سازی این بازار فراهم می‌آورد که از خواسته‌های همیشگی صنف بوده است. در این نوشتار، ضمن مرور قانون برگزاری مناقصات و تشریح الزامات آن در فرآیندهای ارجاع کار، خواهیم کوشید اثرات آن را بر فرآیند ارجاع کار در قراردادهای فناوری اطلاعات تحلیل کنیم.

۲. نگاهی به قانون برگزاری مناقصات

قانون برگزاری مناقصات که در تاریخ ۸۳/۱/۲۵ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید و به دلیل ایراد شورای نگهبان به برخی از مواد آن، به مجمع تشخیص مصلحت نظام ارجاع و در آن مجمع با اصلاحاتی به تصویب رسید، در تاریخ ۸۳/۱۱/۲۶ برای اجرا به کلیه دستگاه‌های اجرایی ابلاغ گردید. آئین‌نامه‌های اجرایی این قانون نیز به تدریج توسط سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور تهیه و پس از تصویب در هیأت‌وزیران به دستگاه‌های مشمول قانون ابلاغ گردیده است.^۱

* این مقاله در ماهنامه تکفا، سال پنجم، شماره پنجم و ششم، مهر و آبان ۸۶ چاپ شده است.

^۱ از میان آئین‌نامه‌های اجرایی که تدوین آن در متن قانون تکلیف شده بود، تا زمان نگارش این مقاله (شهریور ماه ۸۶) آئین‌نامه‌های زیر تصویب و ابلاغ شده است:

- آئین‌نامه بند (ج) ماده ۱۲ مصوب ۸۵/۷/۵ هیأت وزیران (ضوابط، موازین و معیارهای ارزیابی کیفی مناقصه‌گران)
- آئین‌نامه بند (الف) ماده ۲۶ مصوب ۸۵/۷/۵ هیأت وزیران (ضوابط، موازین و معیارهای تهیه فهرست مناقصه‌گران صلاحیت‌دار برای مناقصات محدود)
- آئین‌نامه بند (ه) ماده ۲۹ مصوب ۸۵/۷/۵ هیأت وزیران (ضوابط، موازین و معیارهای خدمات مشاوره)
- آئین‌نامه بند (د) ماده ۲۳ مصوب ۸۵/۹/۱ هیأت وزیران (نظام مستندسازی و اطلاع‌رسانی مناقصات)

اجرای قانون برگزاری مناقصات به دلیل ویژگی‌ها و نوآوری‌های مندرج در آن، اثرات تعیین‌کننده‌ای در نظام تامین کالاها و خدمات موردنیاز بخش دولتی خواهد گذاشت. مهم‌ترین ویژگی‌ها و نوآوری‌های این قانون عبارتست از:

- **شمول:** پیش از تصویب قانون برگزاری مناقصات، هر یک از دستگاههای اجرایی و شرکتها و موسسات وابسته به دولت، دارای قوانین و آئین‌نامه‌های معاملاتی خاص خود بودند که بر مبنای قانون معاملات دولتی تنظیم و به مرور زمان با تصویب و ابلاغ قوانین و مقررات ویژه، دستخوش تغییرات عمده‌ای شده بود. تنوع قوانین و مقررات حاکم بر معاملات دستگاههای دولتی یکی از دلایل نابسامانی بازار کالاها و خدمات در کشور محسوب می‌شد که مدیریت و نظارت موثر بر این بازار را دشوار می‌ساخت. در قانون برگزاری مناقصات برای اولین بار دامنه شمول این قانون بسیار وسیع و اعم از کلیه دستگاهها و سازمان‌های وابسته به قوای سه‌گانه (به‌استثنای نیروهای مسلح) دانسته شده است.
- **شفافیت:** روح حاکم بر تدوین قانون برگزاری مناقصات، رعایت شفافیت و عدالت در انتخاب تامین‌کنندگان کالا و خدمات بوده است. به همین دلیل در مواضع متعددی از قانون بر مستندسازی و انتشار جزئیات و نتایج فرآیند برگزاری مناقصه و همچنین حق تامین‌کنندگان در آگاهی از این نتایج تاکید شده است. به‌ویژه ماده ۲۳ قانون به ضوابط مستندسازی و انتشار نتایج فرآیند برگزاری مناقصه اختصاص یافته است که با تدوین و ابلاغ آئین‌نامه اجرایی این ماده، شکل اجرایی به‌خود گرفته است.
- **تنوع:** برخلاف مقررات قبلی حاکم بر مناقصات دولتی، در قانون جدید و آئین‌نامه‌های اجرایی آن، تا حدود زیادی تنوع روش‌های انتخاب و تامین کالاها و خدمات، متناسب با حجم و موضوع معامله رعایت شده است. مطابق قانون برگزاری مناقصات و آئین‌نامه‌های اجرایی آن، خرید کالاها و خدمات موردنیاز سازمان‌های مشمول قانون، به روش‌های زیر امکان‌پذیر است:
 ۱. معاملات کوچک
 ۲. معاملات متوسط
 ۳. مناقصه یک‌مرحله‌ای (عمومی یا محدود)
 ۴. مناقصه دو مرحله‌ای (عمومی یا محدود)
 ۵. ترک تشریفات مناقصه
 ۶. موارد عدم الزام به برگزاری مناقصه
 ۷. انتخاب مشاور براساس قیمت و کیفیت (QCBS)
 ۸. انتخاب مشاور براساس کیفیت (QBS)
 ۹. روش بودجه ثابت
 ۱۰. روش ساده
 تقسیم‌بندی روش‌های خرید کالا و خدمات مطابق قانون برگزاری مناقصات و آئین‌نامه‌های اجرایی آن در نمودار زیر تصویر شده است:

معاملات کوچک			
معاملات متوسط			
عمومی	مناقصات یک مرحله‌ای	مناقصات	معاملات بزرگ
محدود			
عمومی	مناقصات دو مرحله‌ای		
محدود			
ترک تشریفات مناقصه			
انتخاب بر مبنای کیفیت و قیمت	خدمات مشاوره‌ای (بند هـ)	موارد عدم الزام به برگزاری مناقصه (ماده ۲۹)	
انتخاب بر مبنای کیفیت			
بودجه ثابت			
روش ساده			
سایر مصادیق ماده ۲۹			

روش‌های خرید کالا و خدمات مطابق قانون برگزاری مناقصات

۳. فرآیندهای برگزاری مناقصه

در این بخش روش‌هایی که در متن قانون برای انجام معاملات دستگاه‌های دولتی بر شمرده شده، به اختصار تشریح خواهد شد:

۱-۳ معاملات کوچک

بند ۱ ماده ۳ قانون برگزاری مناقصات، معاملات کوچک را معاملاتی تعریف کرده است که به قیمت ثابت سال ۱۳۸۲ کمتر از بیست میلیون (۲۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال باشد. این نصاب مطابق با تصویب‌نامه شماره ۵۱۵۵۷/ت/۳۷۵۳۷-هـ مورخ ۸۶/۴/۳ هیات وزیران به مبلغ بیست و نه میلیون و سیصد و چهل هزار (۲۹,۳۴۰,۰۰۰) ریال افزایش یافته است. مطابق بند (الف) ماده ۱۱ قانون، در معاملات کوچک، کارپرداز یا مامور خرید باید با توجه به کم و کیف موضوع معامله (کالا، خدمت یا حقوق) درباره بهای آن تحقیق نماید و با رعایت صرفه و صلاح و اخذ فاکتور مشخص و به تشخیص و مسئولیت خود، معامله را با تامین کیفیت به کمترین بهای ممکن انجام دهد.

۲-۳ معاملات متوسط

مطابق بند ۲ ماده ۳ قانون برگزاری مناقصات، معاملات متوسط به معاملاتی گفته می‌شود که بیش از سقف معاملات کوچک بوده و از ده برابر سقف ارزش معاملات کوچک تجاوز نکند. سقف این‌گونه معاملات تصویب‌نامه شماره ۵۱۵۵۷/ت/۳۷۵۳۷-هـ مورخ ۸۶/۴/۳ هیات وزیران به مبلغ دویست و نود و سه میلیون و چهارصد هزار (۲۹۳,۴۰۰,۰۰۰) ریال تعیین شده است. مطابق بند (ب) ماده ۱۱ قانون، در معاملات متوسط، کارپرداز یا مامور خرید باید با توجه به کم و کیف موضوع معامله (کالا، خدمت یا حقوق) درباره بهای آن تحقیق نماید و با رعایت صرفه و صلاح و اخذ حداقل سه فقره استعلام کتبی، با تامین کیفیت مورد نظر، چنانچه بهای به دست آمده مورد تأیید مسئول واحد تدارکاتی یا مقام مسئول همتراز وی باشد، معامله را با عقد قرارداد یا اخذ فاکتور انجام دهد و

چنانچه اخذ سه فقره استعلام کتبی ممکن نباشد با تأیید مسئول تدارکاتی یا مقام مسئول همتراز وی، به تعداد موجود کفایت می‌شود.

۳-۳ مناقصه یک مرحله‌ای

مطابق بند (الف) ماده ۴ قانون برگزاری مناقصات، مناقصه یک مرحله‌ای مناقصه‌ای است که در آن نیازی به ارزیابی فنی بازرگانی پیشنهادها نباشد. مناقصات دو مرحله‌ای را می‌توان با رعایت ضوابطی به صورت عمومی (انتشار فراخوان در روزنامه‌های کثیرالانتشار) یا محدود (ارسال برای مناقصه‌گرانی که در فهرست بلند قرار دارند)، برگزار نمود. در این نوع از مناقصات پاکتهای پیشنهاد مناقصه‌گران در یک جلسه گشوده و در همان جلسه برنده مناقصه تعیین می‌شود. به عبارت دیگر، در این مناقصات، برنده مناقصه از بین همه مناقصه‌گرانی که پیشنهاد خود را به صورت کامل تحویل داده باشند، با در نظر گرفتن کمترین قیمت پیشنهادی انتخاب می‌شود. مناقصات یک مرحله‌ای را می‌توان با رعایت ضوابطی به صورت عمومی (انتشار فراخوان در روزنامه‌های کثیرالانتشار) یا محدود (ارسال برای مناقصه‌گرانی که در فهرست بلند قرار دارند)، برگزار نمود.

مراحل فرآیند برگزاری مناقصات یک مرحله‌ای به ترتیبی است که در جدول (۱) آمده است.

جدول (۱) مراحل برگزاری مناقصات یک مرحله‌ای

ردیف	مرحله	مجری	عمومی	محدود	مرجع
۱	تهیه اسناد مناقصه	مناقصه‌گزار	✓	✓	ماده ۱۴
۲	تعیین معیارهای ارزیابی	مناقصه‌گزار		✓	ماده ۱۲
۳	تهیه اسناد ارزیابی	مناقصه‌گزار		✓	ماده ۱۲
۴	ارسال اسناد ارزیابی برای متقاضیان	مناقصه‌گزار		✓	ماده ۱۲
۵	تکمیل و ارسال اسناد ارزیابی برای مناقصه‌گزار	مناقصه‌گر		✓	ماده ۱۲
۶	ارزیابی مناقصه‌گران و تهیه لیست کوتاه	مناقصه‌گزار		✓	ماده ۱۲
۷	مستندسازی ارزیابی کیفی مناقصه‌گران	مناقصه‌گزار		✓	ماده ۱۲
۸	ارسال اسناد مناقصه برای مناقصه‌گران واجد شرایط	مناقصه‌گزار		✓	
۹	انتشار فراخوان مناقصه	مناقصه‌گزار	✓		ماده ۱۳
۱۰	دریافت، تکمیل و ارسال پیشنهاد	مناقصه‌گر	✓	✓	مواد ۱۵، ۱۶، ۱۷
۱۱	تهیه فهرست اسامی	کمیسیون مناقصه	✓	✓	ماده ۱۸ بند ب ۱
۱۲	گشایش پاکت الف (تضمین)	کمیسیون مناقصه	✓	✓	ماده ۱۸ بند ب ۲
۱۳	گشایش پاکت ب (فنی - بازرگانی)	کمیسیون مناقصه	✓	✓	ماده ۱۸ بند ب ۳
۱۴	گشایش پاکت ج (مالی)	کمیسیون مناقصه	✓	✓	ماده ۱۸ بند ب ۴
۱۵	تعیین برنده	کمیسیون مناقصه	✓	✓	ماده ۲۰
۱۶	انعقاد قرارداد	مناقصه‌گزار	✓	✓	ماده ۲۱

۴-۳ مناقصه دو مرحله‌ای

مطابق بند (الف) ماده ۴ قانون برگزاری مناقصات، مناقصه دو مرحله‌ای مناقصه‌ای است که در آن به تشخیص مناقصه‌گزار، بررسی فنی بازرگانی پیشنهادها لازم باشد. در این مناقصه کمیته فنی بازرگانی تشکیل می‌شود و نتایج ارزیابی فنی بازرگانی پیشنهادها را به کمیسیون مناقصه گزارش می‌کند. برنده مناقصه (مطابق با مفاد مواد ۱۹ و ۲۰ قانون) مناقصه‌گری است که اولاً امتیاز فنی

بازرگانی لازم را احراز کرده و ثانیاً مناسب‌ترین قیمت را پیشنهاد کرده باشد. در مناقصات، «مناسب‌ترین قیمت» عرفاً به «کمترین قیمت» تفسیر می‌شود.^۲ به عبارت دیگر، در مناقصات دومرحله‌ای ابتدا پیشنهاد فنی مناقصه‌گران بررسی شده و مناقصه‌گران واجد شرایط گزینش می‌شوند، سپس پیشنهاد قیمت مناقصه‌گران واجد شرایط گشوده شده و مناقصه‌گری که مناسب‌ترین قیمت را پیشنهاد داده باشد برنده می‌شود.

مراحل فرآیند برگزاری مناقصات دومرحله‌ای به ترتیبی است که در جدول (۲) آمده است.

جدول (۲) مراحل برگزاری مناقصات دومرحله‌ای

ردیف	مرحله	مجری	عمومی	محدود	مرجع
۱	تهیه اسناد مناقصه	مناقصه‌گزار	✓	✓	ماده ۱۴
۲	تعیین معیارهای ارزیابی	مناقصه‌گزار	✓	✓	ماده ۱۲
۳	تهیه اسناد ارزیابی	مناقصه‌گزار	✓	✓	ماده ۱۲
۴	ارسال اسناد ارزیابی برای متقاضیان	مناقصه‌گزار	✓	✓	ماده ۱۲
۵	تکمیل و ارسال اسناد ارزیابی برای مناقصه‌گزار	مناقصه‌گر	✓	✓	ماده ۱۲
۶	ارزیابی مناقصه‌گران و تهیه لیست کوتاه	مناقصه‌گزار	✓	✓	ماده ۱۲
۷	مستندسازی ارزیابی کیفی مناقصه‌گران	مناقصه‌گزار	✓	✓	ماده ۱۲
۸	ارسال اسناد مناقصه برای مناقصه‌گران واجد شرایط	مناقصه‌گزار	✓	✓	
۹	انتشار فراخوان مناقصه	مناقصه‌گزار	✓	✓	ماده ۱۳
۱۰	دریافت اسناد مناقصه	مناقصه‌گر	✓	✓	
۱۱	تکمیل و ارسال پیشنهاد	مناقصه‌گر	✓	✓	مواد ۱۵ - ۱۶ - ۱۷
۱۲	گشایش پاکت الف (تضمین)	کمیسیون مناقصه	✓	✓	ماده ۱۸ بند ب ۲
۱۳	گشایش پاکت ب (فنی - بازرگانی)	کمیسیون مناقصه	✓	✓	ماده ۱۸ بند ب ۳
۱۴	ارزیابی کیفی مناقصه‌گران	کمیسیون مناقصه	✓	✓	ماده ۱۹
۱۵	ارزیابی فنی - بازرگانی پیشنهادها و تعیین مناقصه‌گران صلاحیت‌دار	کمیسیون مناقصه	✓	✓	ماده ۱۹
۱۶	گشایش پاکت ج (مالی)	کمیسیون مناقصه	✓	✓	ماده ۲۰
۱۷	ارزیابی مالی و تعیین برنده	کمیسیون مناقصه	✓	✓	ماده ۲۰
۱۸	انعقاد قرارداد	مناقصه‌گزار	✓	✓	ماده ۲۱

^۲ با این وجود انتخاب برنده با معیار دیگری غیر از کمترین قیمت (مثلاً روش قیمت ترازشده)، مغایرتی با قانون ندارد. در مورد قراردادهای خدمات مشاوره، بند (الف) ماده ۱۰ آئین‌نامه اجرایی بند (ه) ماده ۲۹، استفاده از قیمت ترازشده را الزامی ساخته است.

۳-۵ ترک تشریفات مناقصه

- مطابق با ماده ۲۷ قانون برگزاری مناقصات، در مواردی که انجام مناقصه براساس گزارش توجیهی دستگاه مناقصه‌گزار به تشخیص هیات ترک تشریفات میسر نباشد، می‌توان معامله را به طریق دیگری انجام داد و در این صورت ترتیب انجام معامله باید با رعایت صرفه و صلاح دستگاه تعیین و اعلام گردد.

۳-۶ موارد عدم الزام به برگزاری مناقصه

- در ماده ۲۹ قانون، موارد عدم الزام به برگزاری مناقصه به صورت زیر احصا شده است:
- (الف) خرید اموال منقول، خدمات و حقوقی که به تشخیص و مسئولیت وزیر یا بالاترین مقام دستگاه اجرایی در مرکز و یا استان و یا مقامات مجاز از طرف آنها منحصر به فرد (انحصاری) بوده و دارای انواع مشابه نباشد.
- (ب) خرید، اجاره به شرط تملیک یا اجاره گرفتن اموال غیرمنقول که به تشخیص و مسئولیت وزیر یا بالاترین مقام دستگاه اجرایی در مرکز و یا استان و یا مقامات مجاز از طرف آنها با کسب نظر از هیات کارشناسان رسمی دادگستری (حداقل سه نفر) و یا هیات کارشناسان خبره مربوطه در صورت نبود کارشناسان رسمی انجام خواهد شد.
- (ج) خرید اموال منقول و غیرمنقول، کالا و خدمات با قیمت تعیین شده یا کمتر یا حقوقی که نرخ‌های آنها از طرف مراجع قانونی ذی صلاح تعیین شده باشد.
- (د) تعمیر تجهیزات و ماشین‌آلات ثابت و متحرک و تامین تجهیزات و ماشین‌آلات صرفاً جایگزین و مرتبط با تداوم تولید در واحدهای تولیدی به نحوی که شامل توسعه واحد نگردد به تشخیص و مسئولیت وزیر یا بالاترین مقام دستگاه اجرایی در مرکز و یا استان و یا مقامات مجاز از طرف آنها با رعایت صرفه و صلاح کشور
- (هـ) خرید خدمات مشاوره اعم از مهندسی مشاور و مشاوره فنی بازرگانی مشتمل بر مطالعه، طراحی و یا مدیریت بر طرح و اجرا و نظارت و یا هر نوع خدمات مشاوره‌ای و کارشناسی
- (و) خدمات فرهنگی و هنری، آموزشی و ورزشی و نظایر آن به تشخیص و مسئولیت وزیر یا بالاترین مقام دستگاه اجرایی که امکان برگزاری مناقصه مقدور نباشد با رعایت صرفه و صلاح کشور
- (ز) خرید قطعات یدکی برای تعویض و یا تکمیل لوازم و تجهیزات ماشین‌آلات ثابت و متحرک موجود و همچنین ادوات و ابزار و وسایل اندازه‌گیری دقیق و لوازم آزمایشگاه‌های علمی و فنی و نظایر آن که تامین آن با تشخیص بالاترین مقام اجرایی از طریق مناقصه امکان‌پذیر نباشد، با تعیین بهای مورد معامله از سوی حداقل یک کارشناس رشته مربوطه که حسب مورد توسط وزیر یا بالاترین مقام دستگاه اجرایی در مرکز و یا استان و یا مقامات مجاز از طرف آنها انتخاب می‌شود.
- (ح) در مورد معاملات محرمانه به تشخیص هیات وزیران با رعایت صرفه و صلاح کشور
- (ط) خرید سهام و تعهدات ناشی از اجرای احکام قضایی

۴. فرآیندهای خرید خدمات مشاوره

همانگونه که ذکر شد، یکی از موارد عدم الزام به برگزاری مناقصه در معاملات دولتی، مفاد مورد بند (ه) ماده ۲۹، یعنی خرید خدمات مشاوره دانسته شده است. در مورد این بند آئین‌نامه‌ای از سوی سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور تدوین و با تصویب هیات‌وزیران به دستگاه‌های دولتی ابلاغ شده است. (آئین‌نامه بند «ه» ماده ۲۹ قانون برگزاری مناقصات، مصوب ۸۵/۷/۵ هیات‌وزیران) این آئین‌نامه مصادیق خدمات مشاوره‌ای موضوع بند (ه) ماده ۲۹ را احصا نموده و ضوابط انتخاب مشاور برای این‌گونه خدمات را تعیین کرده است. مطابق مفاد بند (۵) ماده (۲) این آئین‌نامه، ۲۴ مورد از خدمات مشاوره‌ای احصا شده است، که برخی از این موارد یادشده، مستقیماً با فعالیت‌ها و خدمات فناوری اطلاعات مرتبط بوده و یا به‌طور غیرمستقیم بر این‌گونه خدمات قابل‌اطلاق می‌باشد. این موارد عبارتند از:

- ...
- ۲-۵ مطالعات توجیهی و تهیه طرح
- ۳-۵ مطالعات پژوهشی، تحقیقاتی، بنیادی، کاربردی، راهبردی و توسعه‌ای،
- ۴-۵ مطالعات موضوعی، بخشی، جامع و میان‌بخشی،
- ...
- ۶-۵ تهیه و تنظیم استانداردها، ضوابط و معیارهای فنی و اجرایی،
- ۷-۵ برنامه‌ریزی و کنترل پروژه،
- ۸-۵ مهندسی ارزش،
- ۹-۵ برنامه‌ریزی آموزشی و توسعه منابع انسانی،
- ۱۰-۵ پایش و ارزشیابی طرح‌ها،
- ۱۱-۵ خدمات مدیریتی،
- ۱۲-۵ مدیریت طرح،
- ۱۳-۵ کنترل مهندسی،
- ۱۴-۵ مطالعات اقتصادی،
- ۱۵-۵ امکان‌سنجی، طراحی و مدیریت سیستم‌ها،
- ...
- ۱۷-۵ نظارت بر اجرا، نصب و بهره‌برداری،
- ۱۸-۵ مطالعات آماری،
- ۱۹-۵ نقشه‌برداری و ایجاد سیستم‌های اطلاعات جغرافیایی،
- ۲۰-۵ ویژه‌سازی، نصب و راه‌اندازی، نگهداری و پشتیبانی بسته‌های نرم‌افزاری،
- ۲۱-۵ برنامه‌ریزی، امکان‌سنجی، مدیریت طرح، استانداردسازی، مطالعه، طراحی، ساخت، پیاده‌سازی، ارزیابی و ممیزی نظام‌های فناوری اطلاعات،
- ۲۲-۵ معماری اطلاعات، برنامه‌نویسی، پیاده‌سازی، انتقال، پشتیبانی و نگهداری نرم‌افزار[ها]ی سفارشی،
- ۲۳-۵ طراحی شبکه‌های رایانه‌ای،
- ۲۴-۵ خدمات جانبی و مکمل خدمات مشاوره.

به این ترتیب ملاحظه می‌شود که طیف وسیعی از خدمات فناوری اطلاعات از شمول برگزاری مناقصه (به‌روش‌های پیش‌گفته مندرج در متن قانون) مستثنی شده و می‌توان تامین این خدمات را مطابق با ضوابط مندرج در آئین‌نامه بند (هـ) ماده ۲۹ انجام داد. هرچند در مورد مصادیق خدمات مشاوره، حکم قانون مطابق ماده ۲۹، «عدم الزام به برگزاری مناقصه» است و نه «الزام به عدم برگزاری مناقصه»، اما از آنجا که ماهیت خدمات مرتبط با فناوری اطلاعات به‌گونه‌ای است که عموماً با انتخاب مجری از طریق مناقصه (که مستلزم رعایت معیار کمترین قیمت می‌باشد) تناسبی ندارد، و از سویی اصلاح و تغییر مقررات حاکم بر مصادیق خدمات مشاوره از طریق اصلاح و تغییر آئین‌نامه اجرایی مصوب هیات دولت انجام خواهد شد، که سرعت و انعطاف‌پذیری آن در مقایسه با قوانین مصوب مجلس بسیار بیشتر است، از این‌رو اکیداً توصیه می‌شود با استناد به بند (هـ) ماده ۲۹، ارجاع کار در مورد قراردادهای فناوری اطلاعات منحصرأً از طریق روش‌های انتخاب مشاور صورت گیرد.

جزئیات روش‌های انتخاب مشاور مطابق با این آئین‌نامه در بندهای بعد تشریح شده است.

۱-۴ انتخاب مشاور براساس قیمت و کیفیت (QCBS)

روش انتخاب بر اساس قیمت و کیفیت^۳ (QCBS) در مورد هر نوع کار مشاوره‌ای (موضوع جزء ۵ بند الف ماده ۲ آئین‌نامه) قابل‌اعمال است. در این روش، انتخاب مشاور پس از انتشار فراخوان مشاوره و تهیه لیست بلند، ارزیابی کیفی و تهیه لیست کوتاه، دریافت پیشنهاد از مشاوران برگزیده، ارزیابی فنی و ارزیابی مالی پیشنهادها و نهایتاً براساس قیمت تراز شده صورت می‌گیرد.

مراحل فرآیند انتخاب مشاور مطابق با روش QCBS به‌ترتیبی است که در جدول (۳) آمده است.

جدول (۳) مراحل انتخاب مشاور، مطابق با روش QCBS

ردیف	مرحله	مرجع (در آئین‌نامه)
	فراخوان مشاوره، از طریق:	
۱	- انتشار آگهی در نشریات - دریافت فهرست مشاوران صلاحیت‌دار از مراجع ذی‌ربط - استفاده از فهرست بلند قبلی	ماده ۷
۲	تهیه فهرست بلند	ماده ۷
۳	ارزیابی کیفی و انتخاب ۳ تا ۶ مشاور صلاحیت‌دار (تهیه فهرست کوتاه)	ماده ۱۴
۴	ارسال درخواست پیشنهاد برای مشاوران برگزیده در فهرست کوتاه	ماده ۲۰
۵	تهیه و تحویل پیشنهادها	ماده ۲۱
۶	ارزیابی فنی پیشنهادها	ماده ۲۳
۷	ارزیابی مالی پیشنهادها براساس قیمت تراز شده و انتخاب مشاور منتخب	بند (ب) ماده ۲۴
۸	انعقاد قرارداد با مشاور منتخب	ماده ۱۲

³ Quality-and-Cost Based Selection

نکته قابل ذکر اینکه در این روش هرچند قیمت یکی از عوامل مؤثر در انتخاب مشاور ذکر شده، اما ملاک مقایسه قیمت‌های پیشنهادی، نه قیمت‌های خام بلکه قیمت‌های تراشده است، که براساس یک ضریب تأثیر که توسط کارفرما تعیین می‌شود، و مطابق فرمول زیر محاسبه می‌گردد:

$$L = \frac{100 \times C}{100 - [i \times (100 - t)]}$$

که در آن:

L = قیمت تراشده

C = قیمت پیشنهادی (درج شده در پاکت قیمت)

i = ضریب تأثیر امتیاز فنی (بین ۰/۶ و ۰/۹)

t = امتیاز فنی پیشنهاد (بین ۶۰ تا ۱۰۰ امتیاز)

بنابراین کارفرما می‌تواند با تعیین ضریب تأثیر امتیاز فنی، اهمیت قیمت پیشنهادی در انتخاب مشاور را افزایش یا کاهش دهد.

۲-۴ انتخاب مشاور براساس کیفیت (QBS)

تفاوت روش انتخاب بر اساس کیفیت^۴ (QBS) با روش QCBS در این است که پس از ارزیابی فنی پیشنهادها، تنها پاکت قیمت مشاوره که بالاترین امتیاز فنی را کسب کرده است، گشوده می‌شود و پس از بررسی قیمت پیشنهادی و نحوه محاسبه حق الزحمه، چنانچه مبلغ پیشنهادی از نظر هیات انتخاب مشاور با توجه به نرخهای متعارف و ویژگی‌های طرح قابل قبول باشد، یا با تغییرات جزئی مورد توافق قرار گیرد، قرارداد با مشاور منعقد می‌شود. در صورت عدم توافق با مشاور اول، همین فرآیند با مشاور بعدی تکرار می‌شود.

استفاده از روش QBS در موارد زیر مجاز است:

۱. کارهای پژوهشی به شرط آنکه مبلغ برآوردی آنها کمتر از ده برابر نصاب معاملات متوسط باشد. (در حال حاضر کمتر از ۲,۹۳۴,۰۰۰,۰۰۰ ریال)
 ۲. مطالعات توجیهی، مهندسی ارزش، تهیه و تنظیم استانداردها، مطالعات جامع میان بخشی، طراحی و ارزیابی نظام‌های مدیریت، مدیریت فناوری اطلاعات و برنامه‌ریزی جامع
- مراحل فرآیند انتخاب مشاور مطابق با روش QBS به‌ترتیبی است که در جدول (۴) آمده است.

⁴ Quality Based Selection

جدول ۴) مراحل انتخاب مشاور، مطابق با روش QBS

ردیف	مرحله	مرجع (در آئین نامه)
	فراخوان مشاوره، از طریق:	
۱	- انتشار آگهی در نشریات - دریافت فهرست مشاوران صلاحیت‌دار از مراجع ذی‌ربط - استفاده از فهرست بلند قبلی	ماده ۷
۲	تهیه فهرست بلند	ماده ۷
۳	ارزیابی کیفی و انتخاب ۳ تا ۶ مشاور صلاحیت‌دار (تهیه فهرست کوتاه)	ماده ۱۴
۴	ارسال درخواست پیشنهاد برای مشاوران برگزیده در فهرست کوتاه	ماده ۲۰
۵	تهیه و تحویل پیشنهادهای	ماده ۲۱
۶	ارزیابی فنی پیشنهادهای	ماده ۲۳
۷	گشایش پیشنهاد قیمت مشاوره که بالاترین امتیاز فنی را کسب کرده است، و مذاکره با این مشاور برای توافق بر روی قیمت	بند (پ) ماده ۲۴
۸	انعقاد قرارداد با مشاور منتخب	ماده ۱۲

۳-۴ روش بودجه ثابت

فرآیند انتخاب مشاور در روش بودجه ثابت مطابق با روش انتخاب بر اساس کیفیت است، یعنی تنها ملاک انتخاب مشاور نتایج ارزیابی فنی پیشنهادهاست، با این تفاوت که در این روش ارزیابی مالی پیشنهادها به دلیل ثابت بودن حق الزحمه انجام نمی‌شود و چنانچه از تعرفه‌های قانونی یا حق الزحمه مصوب استفاده شود، مستندهای مربوط به محاسبه حق الزحمه باید پس از مهر و امضا در پاکت قیمت ارائه شود و مشاور تعهد خود را نسبت به انجام شرح خدمات مطابق با مستندهای یادشده تصریح کند.

استفاده از روش بودجه ثابت صرفاً در موارد زیر مجاز است:

۱. کارهایی که تعرفه آنها توسط سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور یا سایر مراجع قانونی تعیین شده باشد.
۲. بودجه مربوط به خدمات مشاوره توسط مراجع صلاحیت‌دار تعیین و محدود به مبلغ معینی شده باشد.

۴-۴ روش ساده

در روش ساده مرحله فراخوان حذف شده و کارفرما بدون استعلام و براساس تشخیص خود و با توجه به اطلاعات قبلی و سوابق مشاوران، سه تا شش مشاور انتخاب کرده و درخواست برای ارائه پیشنهاد را برای آنان ارسال می‌کند. در این روش همچنین ارزیابی فنی و مالی همزمان و بدون رعایت تشریفات خاص اجرا شده و کارفرما با توجه به تشخیص خود از بین پیشنهادهای دریافتی مشاور را انتخاب می‌کند.

استفاده از روش ساده صرفاً در موارد زیر مجاز است:

۱. کارهایی که در حد ظرفیت کاری مشاوران حقیقی باشد.
۲. کارهایی که موضوع آن نظارت یا تکمیل مطالعات مرحله قبل همان مشاور باشد.
۳. کارهایی که حائز شرایط انحصار باشد.

۴. کارهای کارشناسی
۵. خدمات مشاوره حقوقی و امور قراردادها
۶. کارهای پژوهشی به شرط آنکه مبلغ برآوردی آنها کمتر از ده برابر نصاب معاملات متوسط باشد.
- مراحل فرآیند انتخاب مشاور مطابق با روش ساده به ترتیبی است که در جدول (۵) آمده است.

جدول (۵) مراحل انتخاب مشاور، مطابق با روش ساده

ردیف	مرحله	مرجع (در آئین نامه)
۱	تهیه اسناد درخواست پیشنهاد	ماده ۲۰
۲	ارزیابی کیفی ساده	بند (پ) ماده ۱۴
۳	ارسال درخواست پیشنهاد برای مشاوران برگزیده در فهرست کوتاه	ماده ۲۰
۴	تهیه و تحویل پیشنهادهای	ماده ۲۱
۵	ارزیابی فنی و مالی پیشنهادهای	تبصره ۱ بند (ت) ماده ۱۹
۶	انعقاد قرارداد با مشاور منتخب	ماده ۱۲

۵. تحلیل تناسب روشها با موضوع قراردادهای فناوری اطلاعات

همانگونه که ذکر شد، تنوع روشهای ارجاع کار مطابق با قانون برگزاری مناقصات، فرصتی برای سازمانها و موسسات مشمول قانون فراهم آورده است تا به تناسب موضوع کارهایی که باید برون سپاری شود، مناسبترین روش را برای ارجاع کار انتخاب نمایند. همزمان با ایجاد این فرصت، چالشی که در زمینه ارجاع کار پیش می آید، عدم تناسب برخی از این روشها با موضوع برخی از قراردادهاست که ممکن است منجر به انتخاب مجریان ناشایسته و فاقد صلاحیت گردد.

با تحلیل ضوابط و محدودیتهای موجود در روشهای یادشده، تناسب هر یک از روشها با موضوع قراردادهای فناوری اطلاعات در جدول (۶) تشریح شده است.

جدول ۶) کاربرد هر یک از روش‌های ارجاع کار با موضوع و حجم قراردادها

روش ارجاع کار	کاربرد
معاملات کوچک	با توجه به محدودیت مبلغ معامله، صرفاً برای خرید کالاها و خدمات کارشناسی (از اشخاص حقیقی) تا سقف تعیین شده کاربرد دارد.
معاملات متوسط	با توجه به محدودیت مبلغ معامله، برای خرید کالاها و خدمات (از اشخاص حقیقی و حقوقی) تا سقف تعیین شده کاربرد دارد.
مناقصه یک مرحله‌ای (عمومی یا محدود)	برای خرید کالاهایی که مشخصات فنی آنها کاملاً معین بوده و صرفاً قیمت در آن تعیین کننده است، کاربرد دارد. در مورد خرید خدمات مشاوره، با توجه به امکان استفاده از روش‌های انتخاب مشاور، استفاده از این روش توصیه نمی‌شود.
مناقصه دو مرحله‌ای (عمومی یا محدود)	برای خرید کالاهایی که مشخصات فنی آنها کاملاً معین نبوده و کیفیت فنی پیشنهادها در آن تعیین کننده باشد، کاربرد دارد. در مورد خرید خدمات مشاوره، با توجه به امکان استفاده از روش‌های انتخاب مشاور، استفاده از این روش توصیه نمی‌شود.
ترک تشریفات مناقصه	صرفاً در موارد خاص با اختیار و مسئولیت مدیرعامل شرکت کاربردی ندارد.
موارد عدم الزام به برگزاری مناقصه (غیر از مشاوره)	در مورد تامین غالب خدمات فناوری اطلاعات به شرط آنکه از مصادیق موارد ذیل جزء ۵ بند (الف) ماده ۲ آئین نامه بند «ه» ماده ۲۹ قانون برگزاری مناقصات باشند، قابل استفاده است.
انتخاب مشاور براساس قیمت و کیفیت (QCBS)	با توجه به تصریح بند (پ) ماده ۱۸ آئین نامه بند «ه» ماده ۲۹ قانون برگزاری مناقصات، در مورد قراردادهای پژوهشی، استانداردسازی، برنامه ریزی فناوری اطلاعات و مدیریت طرح توسعه فناوری اطلاعات قابل استفاده است.
روش بودجه ثابت	به شرط ابلاغ نرخ‌های پایه از سوی مراجع ذی صلاح، برای قراردادهای تعمیر و نگهداری یا پشتیبانی نرم افزارها قابل استفاده است.
روش ساده	در موارد زیر قابل استفاده است: <ul style="list-style-type: none"> ○ قرارداد خدمات کارشناسی با اشخاص حقیقی ○ قرارداد مدیریت طرح (به عنوان تکمیل مرحله برنامه ریزی راهبردی) ○ قراردادهای پژوهشی ○ قرارداد در مواردی که تامین کننده کالا یا خدمات انحصاری باشد.

با توجه به کاربرد هر یک از روش‌های ارجاع کار، در جدول (۷) روش‌های مناسب برای هر نوع از قراردادهای فناوری اطلاعات پیشنهاد شده است.

جدول (۷) روش‌های مناسب برای ارجاع کار در قراردادهای فناوری اطلاعات

ردیف	موضوع	شرایط	روش ارجاع کار
۱	خرید سخت‌افزار	کمتر از سقف معاملات کوچک	معاملات کوچک
		کمتر از سقف معاملات متوسط	معاملات متوسط
		بیشتر از سقف معاملات متوسط	مناقضه یک‌مرحله‌ای
۲	تعمیر و نگهداری سخت‌افزار	-	مناقضه یک‌مرحله‌ای
۳	طراحی شبکه	کمتر از سقف معاملات متوسط	معاملات متوسط
		بیشتر از سقف معاملات متوسط	QCBC
۴	نصب و راه‌اندازی شبکه	کمتر از سقف معاملات متوسط	معاملات متوسط
		بیشتر از سقف معاملات متوسط	مناقضه دومرحله‌ای
		کمتر از سقف معاملات متوسط	معاملات متوسط
۵	نگهداری شبکه	بیشتر از سقف معاملات متوسط	مناقضه دومرحله‌ای
		کمتر از سقف معاملات متوسط	معاملات متوسط
		بیشتر از سقف معاملات متوسط	مناقضه یک‌مرحله‌ای
۶	ارائه خدمات دسترسی به اینترنت	کمتر از سقف معاملات متوسط	معاملات متوسط
		بیشتر از سقف معاملات متوسط	مناقضه یک‌مرحله‌ای
۷	ارائه خدمات نگهداری داده‌ها	کمتر از سقف معاملات متوسط	معاملات متوسط
		بیشتر از سقف معاملات متوسط	مناقضه دومرحله‌ای
۸	ارائه خدمات کاربردی (Hosting, ASP)	-	مناقضه دومرحله‌ای
۹	خرید بسته‌های نرم‌افزاری	کمتر از سقف معاملات کوچک	معاملات کوچک
		کمتر از سقف معاملات متوسط	معاملات متوسط
		بیشتر از سقف معاملات متوسط	QCBS
۱۰	ویژه‌سازی، نصب و راه‌اندازی بسته‌های نرم‌افزاری	کمتر از سقف معاملات متوسط	معاملات متوسط
		بیشتر از سقف معاملات متوسط	QCBS
۱۱	نگهداری و پشتیبانی بسته‌های نرم‌افزاری	کمتر از سقف معاملات متوسط	معاملات متوسط
		در صورت تعدد تامین‌کنندگان	QCBS
		در صورت انحصار تامین‌کننده	روش ساده
۱۲	تحلیل سیستم‌های اطلاعاتی	-	QCBS
۱۳	طراحی نرم‌افزارهای سفارشی	-	QCBS
۱۴	ساخت نرم‌افزارهای سفارشی	-	QCBS
۱۵	انتقال نرم‌افزارهای سفارشی	در صورت تعدد تامین‌کنندگان	QCBS
		در صورت انحصار تامین‌کننده	روش ساده
۱۶	نگهداری و پشتیبانی نرم‌افزارهای سفارشی	در صورت تعدد تامین‌کنندگان	QCBS
		در صورت انحصار تامین‌کننده	روش ساده
۱۷	ساماندهی آمار و اطلاعات	-	QCBS
۱۸	داده‌آمایی	کمتر از سقف معاملات متوسط	معاملات متوسط
		بیشتر از سقف معاملات متوسط	مناقضه یک‌مرحله‌ای
۱۹	تولید محتوای رقومی	کمتر از سقف معاملات متوسط	معاملات متوسط
		بیشتر از سقف معاملات متوسط	QCBS

ردیف	موضوع	شرایط	روش ارجاع کار
۲۰	آموزش	کمتر از سقف معاملات متوسط	روش ساده
		بیشتر از سقف معاملات متوسط	QBS
۲۱	پژوهش	-	QBS
۲۲	نظارت بر پروژه‌های فاوا	کمتر از سقف معاملات متوسط	معاملات متوسط
		بیشتر از سقف معاملات متوسط	روش ساده
۲۳	خدمات مدیریت طرح برای پروژه‌های فاوا	-	روش ساده
۲۴	استانداردسازی	-	QBS
۲۵	برنامه‌ریزی فناوری اطلاعات	-	QBS
۲۶	امکان‌سنجی و مشاوره پروژه‌های فاوا	-	QBS
۲۷	طراحی نظام‌های مدیریت فاوا	-	QBS
۲۸	پیاپی‌سازی نظام‌های مدیریت فاوا	-	QBS
۲۹	ارزیابی و ممیزی نظام‌های مدیریت فاوا	-	QBS
۳۰	سایر موارد	-	بسته به تشخیص مراجع ذی‌صلاح

۶. قانون برگزاری مناقصات و استاندارد نماتن-۱

استانداردهای نماتن-۱ که در تاریخ ۸۳/۸/۲ به پیوست بخشنامه شماره ۱۰۱/۱۳۹۲۰۲ از سوی سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور برای اجرا به کلیه دستگاه‌های اجرایی کشور ابلاغ گردید، اولین و تا به امروز تنها مجموعه مقررات اختصاصی برای قراردادهای نرم‌افزاری بود به‌منظور نظم‌بخشی به فرآیند تعریف و ارجاع کار در اینگونه قراردادها تنظیم و تصویب شده بود. هرچند اقداماتی که می‌بایست پس از ابلاغ این استانداردها، برای حصول اطمینان از اجرا و همچنین ارزیابی آنها صورت بگیرد، به دلیل تغییرات مکرر در مدیریت شورای عالی انفورماتیک کشور پیگیری نشد، با این وجود در طول چندسال گذشته از برخی از این استانداردها (به‌ویژه استاندارد RFP، پیشنهاد و نحوه ارزیابی پیشنهادها) در بسیاری از دستگاه‌های اجرایی، برای تعریف و ارجاع کارهای نرم‌افزاری (و در پاره‌ای از موارد، پروژه‌های مشاوره‌ای) استفاده شده است، و استفاده از این استانداردها، هنوز هم رواج دارد.

نکته در این است که با ابلاغ قانون برگزاری مناقصات و آئین‌نامه‌های اجرایی آن، بسیاری از ضوابط و روال‌های ذکر شده در نماتن-۱، به‌ویژه فرآیند برگزاری مناقصه‌ها، و همچنین نحوه ارزیابی پیشنهادها و انتخاب مجری، می‌بایست تغییر کند و استناد به این ضوابط با توجه به نسخ قوانین مغایر قانون برگزاری مناقصات، در حال حاضر وجاهت قانونی ندارد. آشکار است که به‌منظور لزوم تداوم استفاده از استانداردهای نماتن-۱ که به نظر می‌رسد، بتدریج به‌عنوان استانداردهای همه‌گیر پذیرش عام می‌یافت، تطابق و متناسب‌سازی این استانداردها با الزامات قانون برگزاری مناقصات، ضرورت تام داشته و دارد. امری که تاکنون محقق نشده است^۵ و بیم آن می‌رود با گذشت زمان، اثرات مثبت ناشی از اشاعه نسخه قبلی نماتن-۱ در فرهنگ‌سازی استفاده از ضوابط و معیارهای یکنواخت در ارجاع کارهای نرم‌افزاری خدشه‌دار گردد.

^۵ تا جایی که نگارنده اطلاع دارد، اقداماتی در این جهت در دبیرخانه شورای عالی انفورماتیک کشور آغاز شده است، که تا کنون نتیجه قابل‌انتشاری از آن عاید نشده است. احتمال تاثیر منفی توقف فعالیت‌های جدید شورای عالی انفورماتیک بر این موضوع نیز نگران‌کننده است.

۷. اطلاع‌رسانی و مستندسازی مناقصات

همانگونه که در صدر این مقال ذکر شد، یکی از نکات مترقی و مثبت قانون برگزاری مناقصات، تاکید آن بر شفاف‌سازی مناقصات از طریق مستندسازی و اطلاع‌رسانی فرآیند برگزاری و نتایج آن است. یکی از مشکلات همیشگی بازار عمدتاً دولتی فناوری اطلاعات، عدم رعایت عدالت و شفافیت در برگزاری مناقصه‌های دولتی بوده است که به اشکال مختلفی از قبیل برگزاری مناقصات صوری، لغو و ابطال غیرقانونی مناقصات، انتخاب پیشنهاددهندگان فاقد صلاحیت و عدم رعایت قوانین و مقررات مربوطه بروز می‌نماید و در مجموع باعث تضعیف توان شرکتها و اشاعه فساد اداری در جامعه می‌گردد. همچنین خسارات نامحسوس و غیرمستقیم ناشی از عدم موفقیت پروژه‌هایی که در نتیجه مناقصات ناسالم اجرا می‌شوند، بر کسی پوشیده نیست.

با تصویب و ابلاغ قانون برگزاری مناقصات و آئین‌نامه‌های اجرائی آن در چند سال گذشته، با توجه به تأکیدی که بر رعایت شفافیت و عدالت در این قانون شده بود، و به ویژه مفاد ماده ۲۳ قانون (مستندسازی و اطلاع‌رسانی) امیدواری نسبت به اصلاح نسبی روند برگزاری و ارتقاء سطح شفافیت مناقصات تقویت گردید. مطابق بند (الف) این ماده، دولت موظف گردید ظرف مدت یکسال (تا پایان سال ۸۴) بانک اطلاعات و پایگاه ملی اطلاع‌رسانی مناقصات را ایجاد کند و دستگاه‌های دولتی کلیه مستندات مراحل برگزاری مناقصات خود را از این طریق در معرض دید عموم قرار دهند. آئین‌نامه اجرایی این ماده نیز در تاریخ ۸۵/۹/۱ به تصویب هیئت محترم وزیران رسیده و برای اجرا ابلاغ گردید. مطابق مفاد ماده ۱۸ این آئین‌نامه، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی مکلف گردید ظرف مدت ۶ ماه نرم‌افزار مورد نیاز برای ایجاد پایگاه ملی اطلاع‌رسانی مناقصات را برای ذخیره‌سازی و انتقال اطلاعات معاملات تهیه و راه‌اندازی کند. مهلت قانونی مزبور در تاریخ ۸۶/۳/۱ به اتمام رسیده است، اما تا کنون علیرغم اعلام مکرر تاریخی‌هایی برای آغاز به کار این پایگاه، عملاً بهره‌برداری از پایگاه مزبور آغاز نشده است. همچنین مشاهده شده بعضاً کارفرمایان دولتی با استناد به عدم راه‌اندازی این پایگاه، از وظیفه قانونی خود در مورد اعلام و انتشار مستندات مناقصات خود سرباز می‌زنند. با توجه به اهمیت و تأثیر راه‌اندازی و عملیاتی کردن پایگاه ملی اطلاع‌رسانی مناقصات و تکلیف قانونی دولت در این زمینه، پیشنهاد می‌شود موضوع به صورت رسمی از سوی سازمان به مراجع ذی‌ربط منعکس و به عنوان یک مطالبه صنفی و ملی مجدانه پیگیری گردد.

۸. چند نکته برای اقدامات آینده

با جمع‌بندی نکات پیش‌گفته، به‌منظور بهره‌گیری هرچه بهتر از فرصتی که به‌واسطه قانون برگزاری مناقصات پیش‌آمده و همچنین برای رفع مشکلات قانونی و حقوقی که ممکن است ارجاع کارهای انفورماتیکی را با اشکال مواجه کند، می‌توان نکات زیر را به‌عنوان زمینه‌هایی که باید در مورد آنها اقدام عاجل صورت گیرد، مشخص کرد. آشکار است که مسئولیت اصلی در پیگیری این اقدامات برعهده سازمان‌ها و نهادهای متولی در بدنه دولت است، اما سازمان نظام صنفی رایانه‌ای می‌تواند و باید با اطلاع‌رسانی، ایجاد حساسیت در افکار عمومی صنف و پیگیری مطالبات صنفی به این فرآیند یاری رساند:

- با تأکیدی که در آئین‌نامه‌های اجرایی قانون (به‌ویژه آئین‌نامه اجرایی بند «ه» ماده ۲۹) بر ضرورت تشخیص صلاحیت تامین‌کنندگان خدمات شده است، مشکل دیرینه تعیین مرجع نهایی تشخیص صلاحیت تامین‌کنندگان فناوری اطلاعات ممکن است مجدداً مطرح شود. هم‌اکنون این مشکل در مورد برخی از خدمات مرزی و میان‌رشته‌ای (مانند سیستم‌های اطلاعات

جغرافیایی یا خدمات آماری) آشکار شده و شرکتهای فعال در این زمینه را بین مراجع مختلف تشخیص صلاحیت (دبیرخانه شورای عالی انفورماتیک، دفتر پیمانکاران و مشاوران سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی و مرکز آمار) سرگردان کرده است. مشکلی که اگر به‌موقع و به‌صورت ریشه‌ای حل و فصل نشود، چه‌بسا در آینده (و با افزوده‌شدن سایر مدعیان) دامن سایر خدمات فناوری اطلاعات را نیز بگیرد.

- نقطه شروع فرآیند ارجاع کار در بسیاری از روش‌های قانونی فعلی، دریافت فهرست بلند‌تامین‌کنندگان از «مراجع ذی‌صلاح» است. در حال حاضر در زمینه فناوری اطلاعات نه چنین فهرست‌هایی وجود دارد و نه هیچ نهادی خود را مسئول تهیه آنها می‌داند. شایسته است به‌جای ناشی از عدم وجود این فهرست‌ها توجه شود و با توجه به نقش مهمی که این روش می‌تواند در نظم‌بخشی و تخصصی‌شدن بازار خدمات فناوری اطلاعات داشته باشد، سازوکار مناسبی برای آن طراحی و اجرا شود.
- پیگیری اجرایی‌شدن مفاد ماده ۲۳ قانون (نظام مستندسازی و اطلاع‌رسانی) از محورهای مهم و تعیین‌کننده‌ای است که در صورت تحقق، تحول اساسی در سطح شفافیت و پاسخگویی سازمان‌های دولتی ایجاد خواهد کرد. سازمان نظام صنفی باید با بهره‌گیری از همه ظرفیت‌های خود این موضوع را پیگیری کند.
- به‌دلیل ضعف ساختاری نظام قانونگذاری و اجرا در کشور ما و عدم اطلاع‌رسانی و آموزش کافی، بسیاری از قوانین تا مدت‌ها پس از تصویب، حتی نزد ذی‌نفعان مستقیم آنها ناشناخته می‌ماند و جامعه ناگزیر می‌شود بهای این بی‌اطلاعی را با اعمال سازوکارهای کنترلی و قضایی بدهد. به‌نظر می‌رسد در مورد قانون برگزاری مناقصات نیز این اتفاق افتاده است. شایسته است هم نهادهای دولتی مسئول و هم نهادهای صنفی، به اطلاع‌رسانی و ترویج روش‌های قانونی ارجاع کار در بین کارفرمایان و تامین‌کنندگان اهتمام جدی نشان دهند.

۱. در تدوین بخش عمده‌ای از مطالب این مقاله، از نتایج یک فعالیت مشاوره‌ای که نگارنده به‌سفارش شرکت سهامی بیمه ایران انجام داده، استفاده شده است. به‌همین دلیل بایسته است از مدیریت این شرکت، و به‌ویژه آقای سیدمجید بختیاری، مدیریت محترم فناوری اطلاعات و آمار این شرکت که با بزرگواری اجازه نقل و استفاده از مطالب را دادند، سپاسگزاری نمایم.

۲. از سرکار خانم داننده که متن این نوشته را پیش از انتشار بدقت مطالعه نموده و نکات اصلاحی عمده‌ای را یادآوری کردند، تشکر می‌کنم.